

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2022

Jasmína Voborská

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Třetí role univerzity – Od elitního k masovému vzdělávání

Bakalářská práce

Autor práce: Jasmína Voborská

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Jan Balon, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 25.7.2022

Jasmína Voborská

Bibliografický záznam

VOBORSKÁ, Jasmína. *Třetí role univerzity – Od elitního k masovému vzdělávání*. Praha, 2022. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Jan Balon, Ph.D.

Rozsah práce: 74 372 znaků s mezerami bez abstraktu a příloh

Abstrakt

Bakalářská práce „Třetí role univerzity – od elitního k masovému vzdělávání“ se zabývá konceptem masifikace v terciárním vzdělávání a vlivu masifikace vzdělávání na obor sociologie na Fakultě sociálních věd v Praze a Fakultě filozofické UK. Cíl bakalářské práce je zjistit a následně porovnat, jakým způsobem reflektují tyto dvě skupiny studentů změny spojené s masifikací a jak tyto změny ovlivňují jejich motivaci a postoj ke studiu. Výchozím konceptem bakalářské práce je již zmíněný koncept masifikace, díky kterému je možné částečně analyzovat změny na vysokých školách spojené s expanzí a navyšováním počtu studentů, které ovlivňují nejen postoj studentů ke vzdělání, ale také jejich samotnou motivaci ke studiu. V teoretické části bakalářské práce se zabývám obecným vysvětlením konceptu masifikace a jeho působení na obor sociologie vyučovaný na Fakultě sociálních věd v Praze a Fakultě filozofické UK. V empirické části popisuji výzkumný design práce a následnou analýzu získaných dat. Pomocí analýzy polostrukturovaných rozhovorů se studenty dvou pražských fakult zodpovídám, zdali změny spojené s masifikací mají vliv na studenty sociologie a zdali se liší motivace ke studiu mezi studenty sociologie na Fakultě filozofické a Fakultě sociálních věd. Závěry analýzy přinesly zjištění, že změny v terciárním vzdělávání spojené s masifikací mají vliv na vnímání studia a motivaci ke studiu u studentů obou fakult. Zároveň je z analýzy patrné, že existují značné rozdíly v motivaci a vnímání studia mezi studenty Fakulty sociálních věd v Praze a Fakulty filozofické UK.

Klíčová slova

masifikace, Martin Trow, proměny vysokých škol, sociologie, studium sociologie, terciární vzdělání, transformace,

Název práce

Třetí role univerzity – od elitního k masovému vzdělávání

Abstract

The bachelor's thesis "The Third Role of the University - from Elite to Mass Education" deals with the concept of massification in tertiary education and its influence on the field of sociology at the Faculty of Social Sciences in Prague and the Faculty of Philosophy in Prague. The aim of a bachelor's thesis is to understand and then compare how these two groups of students reflect the changes associated with massification and how these changes affect their motivation and attitude to study. The starting concept of bachelor's thesis is the already mentioned concept of massification, which makes it possible to partially analyse changes in universities associated with expansion and increase in student numbers that affect not only students' attitudes to education, but also their very motivation to study. In the theoretical part of my bachelor's thesis, I am engaged in a general explanation of the concept of massification and its effect on the field of sociology taught at the Faculty of Social Sciences in Prague and the Faculty of Philosophical Studies in Prague. In the empirical section, I describe the research design of the work and the subsequent analysis of the data obtained. By analysing semi-structured interviews with students of two Prague faculties, I answer whether the changes associated with massification affect sociology students and whether the motivations for studying between sociology students at the Faculty of Arts and the Faculty of Social Sciences differ. The findings of the analysis revealed that changes in tertiary education associated with massification have an impact on the perception of study and the motivation to study with students in both faculties. At the same time, the analysis shows that there are significant differences in motivation and perception of study between students at the Faculty of Social Sciences in Prague and the Faculty of Philosophy in Prague

Keywords

education, masification, sociology, study of sociology, university, Trow, university transformation,

Title

The Third Role of the University - from Elite to Mass Education

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu bakalářské práce PhDr. Mgr. Janu Balonovi, Ph.D. za jeho ochotu a cenné rady při psaní této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům a respondentkám.

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretická část	12
1.1 Koncepce Martina Trowa	12
1.2 Vývojové fáze systému vysokého školství	13
1.3 Oblasti přechodu z jednoho systému na druhý	15
1.4 Česká sociologie na akademické půdě – od elitního k masovému vzdělávání.....	18
2 Metodologická část	23
2.1. Výzkumný problém a cíl práce	23
2.2 Výzkumný design.....	23
2.3 Výzkumný vzorek	24
2.4 Etika výzkumu	25
2.5 Nevýhody zvolené metody	25
3 Analýza dat	26
3.1 Tematické kategorie	26
3.2 Vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání	27
3.3 Kurikulum a formy výuky	32
3.4 Akademická správa	35
4 Diskuse	38
Závěr	40
Summary	43
Použitá literatura	46
Seznam příloh	51

Seznam zkratek

FF UK	Fakulta filozofická Univerzity Karlovy v Praze
FF UPOL	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
FF ZČŮ	Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni
FSV UK	Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze
FSS MUNI	Fakulta sociálních věd Masarykovy univerzity v Brně
UHK	Univerzita Hradec Králové
UK	Univerzita Karlova

Úvod

V reakci na zvyšující se počet studentů popsal americký sociolog Martin Trow ve svých nejznámějších pracích *Reflection on the transition from mass to universal higher education* (1970), *The Expansion and Transformation of Higher Education* (1972), *Problems in the Transition From Elite to Mass Higher Education* (1973)¹ koncept masifikace, který formuje tři ideální typy terciárního vzdělávání: elitní, masovou a univerzální. Masifikace terciárního vzdělávání neustále sílí také v České republice. Tuto skutečnost lze vysvětlit i několika procesy, které k masifikaci přispěly, jmenovitě zejména Boloňský proces a kreditový systém, který otevřel dveře k flexibilitě, díky které je studium více atraktivní a snadněji dosažitelné. Z českých autorů se tomuto tématu věnuje především Petr Pabian ve své práci: *Od elitního přes masové k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání* (2008) a také v knize, která vznikla společně s Liborem Prudkým a Karlem Šimou: *České školství: Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání* (2010).

Navyšování počtu studentů lze v posledních letech pozorovat také na katedrách sociologie. Ačkoliv byl fenomén masifikace a jeho důsledky zkoumán na českém vysokém školství, zatím neprozkoumané zůstávají případné dopady masifikace na jednotlivé obory. A to i přes to, že zmiňovaný koncept má vliv na téměř všechny aspekty studia: od počátečního postoje k přístupu studenta, až po vnitřní řízení vysokých škol, a ovlivňuje tak nejen samotné studenty, ale i samotnou organizaci vysokých škol.

V první části bakalářské práce se zaměřuji na popis historických souvislostí, které ovlivnily obor sociologie a jeho dnešní podobu. Součástí je také srovnání počtu studentů v průběhu let na Filozofické fakultě a Fakultě sociálních věd. Tabulka srovnávající počty studentů je obsažena pro ilustraci jednotlivých fází masifikace, kterými fakulty procházely odlišně.

Martin Trow při popisu konceptu masifikace zmiňuje také motivaci studentů ke studiu, která díky neomezenému počtu přijímaných studentů klesá a studenti tak na vysokou školu přicházejí spíše z povinnosti mít vysokoškolský titul než se zájmem o studovaný obor.

¹ České překlady: *Úvahy o přechodu od masového k univerzálnímu vysokoškolskému vzdělávání*, *Rozšíření a transformace vysokého školství*, *Problém přechodu z elitního na masové vysoké školství*

Cílem mého výzkumu se stal subjektivní popis a vnímání studia sociologie studentů ze dvou pražských fakult na kterých se sociologie vyučuje. Jedná se o Fakultu sociálních věd a Fakultu filozofickou UK.

V souvislosti s výzkumem byly stanoveny tři hlavní výzkumné otázky: „*Liší se motivace ke studiu sociologie mezi fakultami?*“ dále „*Jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty?*“ A třetí výzkumná otázka zní: „*Jakým způsobem ovlivňuje studenty masifikace promítající se do studia sociologie?*“ V souvislosti s touto výzkumnou otázkou byly vytvořeny doplňující podotázky: „*Jak působí masifikace na studenty FF UK a jak působí masifikace na studenty FSV UK?*“

Výsledky výzkumného šetření jsou prezentovány v kapitolách pojmenovaných podle tematických kategorií, které se potkávají ve všech realizovaných rozhovorech.

1 Teoretická část

1.1 Koncepce Martina Trowa

V souvislosti s narůstajícím počtem studentů vznikl koncept masifikace autora Martina Trowa, pomocí kterého můžeme dnes analyzovat, v jaké fázi spojené s navyšováním počtem studentů se terciární vzdělávání nachází. „Originální přínos teorie spočívá ve dvou hlavních tezích:

- za prvé, že počet studentů má přímý vliv na ostatní hlediska terciárního vzdělávání jako například obsah a formu výuky, standardy kvality nebo také vnitřní řízení univerzity.
- za druhé, díky vzájemné závislosti všech těchto aspektů lze tuto transformaci dělit na tři vývojové fáze: elitní, masovou a univerzální“ (Trow, 1973: 1).

Toto rozdělení označuje autor jako tzv. „ideální typy“ pojmenované po vzoru sociologa Maxe Webera. Ideální systémy jsou navrženy tak, aby dokázaly definovat problémy, které jsou v mnoha zemích společné. Přechody mezi jednotlivými fázemi nutně neznamenají, že formy a vzorce předchozí fáze zmizí a nahradí je zcela fáze následující. Naopak, studie dokazují, že každá z fází přežívá v různých aspektech ve fázi následující. Příkladem mohou být procesy, kterými prošly vysoké školy v západních státech především po druhé světové válce. Prvním byla expanze elitních univerzit tedy růst tradičních univerzit, druhým pak transformace elitních univerzit na univerzity masové, které již vznikaly s novými funkcemi a byly tak uzpůsobené pro větší počet studentů (Trow, 2007: 243).

Na původní vysvětlení konceptu navázal John Brennan (2004), který systematicky seřadil a popsal jednotlivé kategorie, ve kterých dochází k přechodu mezi fázemi (tab.1). Podobným způsobem jako Brennan navazují na koncept masifikace také Maasen a Stensaker (2010: 758), kteří ve svém článku popisují masifikaci jako proces, který odděluje univerzity od jejich vzdělávacích a výzkumných funkcí, a stále více univerzity spojuje s potřebami národní ekonomiky a pracovního trhu. V souvislosti s těmito potřebami mizí představa o vysoké škole jako sociální instituci, a stává se centrem ekonomického a inovačního potenciálu země (Maasen & Stensaker, 2010: 758). Ekonomickým pohledem koncept popisuje i Forest (2006), který na jednotlivé fáze navazuje v souvislosti s pojmem třetí role univerzity. V elitní fázi dochází po vzoru Trowa

k tvrzení, tato fáze slouží jako příprava pouze pro vybrané na budoucí elitní život. Masová fáze připravuje již obsáhlejší skupinu na její ekonomickou roli ve společnosti, zatímco univerzální fáze, si klade za cíl zvýšit konkurenci schopnost země a nutí instituce reagovat na rychlé sociální a technické změny, na které je třeba připravit celou populaci (Forest & kol. 2006:243).

Odlišný pohled na masifikaci terciárního vzdělávání nabízí Konrad Paul Liesmann ve své knize Teorie nevzdělanosti (2010), který na rozdíl od Martina Trowa nevnímá navýšení počtů studentů na univerzitách jako ohrožující, a je přesvědčen o tom, že univerzity i přes svou masovost, zvládají zajistit svým studentům prvotřídní výzkum. Aktivní studenti mají podle autora i přes masovost univerzit možnost aktivní angažovanosti a vyjádření svého názoru. Autoři Hubátková a Doseděl (2020:76) zdůrazňují při vysvětlování pojmu masifikace nutnost reagovat na institucionální změny v terciárních systémech. Zatímco ve 20.století je masifikace vysvětlena především v souvislosti s problémy vzniklými narůstajícím počtem studentů, na přelomu nového století je masifikace spojována především s novými evropskými systémy, které si kladou za cíl reagovat na ekonomickou situaci a neustále za pomoci terciárního vzdělávání zvyšovat konkurenceschopnost země, díky které jsou zřizovány nové vysokoškolské instituce, nové typy studijních oborů a programy s cílem vyhovět rostoucí poptávce po vysokoškolském vzdělávání (Slaughter, Rhoades, 2010).

1.2 Vývojové fáze systému vysokého školství

1.2.1 Elitní fáze

Výchozím stupněm terciárního vzdělávání je elitní fáze, která je schopna udržet své fungování beze změn, pokud se podíl nastupujících studentů z určité věkové skupiny, v našem případě čerství absolventi středních škol, nedostanou k podílu 15 %. Studium je bráno jako privilegium, které je poskytnuto pouze nejschopnějším studentům pouze ve vybraných vzdělaneckých profesích (věda, právo a medicína). Cílem terciárního vzdělávání v této fázi je produkce elit, která v budoucnu zaujme klíčové pozice ve společnosti. Elitní univerzity jsou řízeny malými skupinami, které jsou navzájem provázané a sdílejí společné hodnoty, podle kterých rozhodují o budoucnosti instituce. Akademická obec je tvořena profesory, a je zcela nezávislá na politických orgánech (Trow, 1973).

Povaha vyučovaných studijních oborů (věda, právo a medicína) neumožňuje flexibilitu studia a studenti jsou odkázáni na plnou finanční podporu rodičů po celou dobu studia. Hlavním typem výuky je v této fázi seminář, díky kterému je možné navázat úzkou vazbu mezi studenty a vyučujícími. Díky malým univerzitám jsou akademické standardy v této fázi vysoké (Prudký, Pabian, Šima, 2010: 16; Čermáková & kol, 1994).²

1.2.2 Masová fáze

Pokud je hranice 15 % překonána, dochází k zásadním změnám v systému terciárního vzdělávání a nastává fáze masová, ve které je vysokoškolské vzdělávání vnímáno jako právo všech, bez rozdílu na společenské vrstvy a nabízí studium společně se vznikem nových oborů, které reagují na ekonomické změny pro studenty, kteří jsou schopni projít kritérii pro vstup do terciárního vzdělávání. V masové fázi dochází k institucionální diverzifikaci, a v důsledku toho se univerzity stávají různorodé a nesjednocené z důvodu politických vlivů, které do univerzitní správy zasahují pro posilování moci státu. V masové fázi se stává základem výuky především přednáška, jejímž hlavním cílem je především příprava na budoucí zaměstnání. Pokud je tato fáze bez problémů implikována je schopna takto fungovat a dále se rozvíjet do té doby, než nedosáhne podílu vstupujících studentů 30–50 % (Trow, 1973: 13).

První slabé náznaky masové fáze lze v oboru sociologie pozorovat po 2. světové válce. Silný zájem o studium nejen sociologie lze vysvětlit znovuotevřením vysokých škol, které byly v důsledku nacistické okupace uzavřeny. Pokud hovoříme pouze o oboru sociologie ta byla v té době označována jako módní obor a počet studentů se každý rok zvyšoval. Výuka byla obnovena na dvou sociologických seminářích (Praha a Brno) téměř ihned po skončení

²Elitní fázi lze v sociologii spojovat především v období 1. republiky. I přes to, že sociologie té doby nebyla rigorózním oborem, a neměla žádné oficiální studenty, byl o sociologické přednášky velký zájem, a to především díky T.G Masarykovi, který jako první začal přednášet Praktickou filozofii na základě sociologickém. V praxi tomu lze rozumět tak, že jednu ze svých tří přednášek na filozofické fakultě věnoval sociologii (Nešpor & kol. 2014: 23-70; Havránek, 1997, Galla, 1968). Dalším významným sociologem meziválečného období byl také Arnošt Bláha, který se od Masaryka lišil především svým zájem o empirický sociální výzkum (Balon, Skovajsa, 2017: 30; Käsler, 1991). Na jejich práci později po válce navázali Břetislav Foustka, Edvard Beneš a Emanuel Chalupný se snahou institucionalizovat výuku sociologického oboru (Nešpor & kol. 2014: 23-70; Nešpor, 2011).

války. Vzhledem k progresivistické atmosféře doby, byly založeny dvě veřejné vysokoškolské instituce v oblasti sociálních věd: Škola politických a sociálních věd v Praze (1945) a Škola sociálních věd v Brně (1947) (Balon, Skovajsa, 2017:40). Právě v důsledku zvyšování počtu studentů se nejen sociologický obor potýkal s mnoha problémy, a to především kvůli nedostatku literatury a absenci profesorů, kteří mimo přednášky měli i jiné závazky. V důsledku nepřipravenosti byla pouze zkopírována výuka z meziválečných let a nezbyl tak čas na hlubší studie a vědecké práce (Nešpor, 2012: 683, 684). Poválečný boom sociologických studií byl přerušeno nástupem komunistického režimu a jeho označení sociologie za vědu buržoazní a nepotřebnou.

1.2.3 Univerzální fáze

Pokud je překonána hranice 50 % mění se všechny aspekty terciárního vzdělávání a nastupuje fáze univerzální. V této fázi hrají hlavní roli především pracovní zkušenosti. Studenti, kteří mají možnost si rozvrhy tvořit sami a díky tomu se jim dostává možnosti při studiu pracovat jsou ti, kteří jsou zodpovědní za své studium, nikoliv vyučující, jak tomu bývalo v předchozích fázích. Bell (1973) tuto fázi hodnotí především z pohledu ekonomiky, která se v této fázi mění od výroby zboží k ekonomice služeb, ve které dochází k institucionalizaci pokroku vědy a techniky. Univerzity v této fázi jsou povinny reagovat na technologické a společenské změny díky kterým se studium stává povinností nikoliv privilegiem a příležitost získat vysokoškolské vzdělání tak dostává každý, kdo projeví zájem o studium. Podle Trowa (1973) vzniká v univerzální fázi nový systém, který je diametrálně odlišný a vyvolává napětí mezi které může patřit například rozpad konsensu mezi fakultami a studenty a odlišný názor o funkcích vzdělávacích institucí. Ty si v této fázi kladou za cíl poskytnout vzdělávání velké a různorodé skupině populace namísto zajištění kvalitního vzdělání malé skupině vybraných studentů. Vzdělávací instituce závislé na ekonomickém trhu, přestávají být samosprávami a v důsledku posilování pravomocí státu jsou řízeny jako hospodářské celky, vybranými osobami s ekonomickým vzděláním. (Prudký, Pabian, Šima, 2010:19; Tight 2008).

1.3 Oblasti přechodu z jednoho systému na druhý

Součástí konceptu je také 10 oblastí, ve kterých jsou změny systémů jasně viditelné a vznikly pro lepší identifikaci fází terciárního vzdělávání, viz Tab. 1 (Trow 1973). Tab.1 Koncepce elitního, masového a univerzálního terciárního vzdělávání

	Elitní (0-15 %)	Masové (15–50 %)	Univerzální (nad 50 %)
Postoje k přístupu	Privilegium původu/talentu	Právo těch, kdo mají určitou úroveň kvalifikace	Povinnost pro střední a vyšší třídu
Funkce vysokého školství	Formování vědomí a charakteru vládnoucí třídy, příprava elit	Přenos dovedností; příprava širších technických a ekonomických elit	Adaptace „celé populace“ na rychlou sociální a technologickou změnu
Kurikulum a formy výuky	Vysoce strukturované podle akademického a profesního pojetí vědění	Modulární, pružné a semi-strukturované uspořádání kurzů	Prolomení hranic a sekvencí kurzů; prolamování mezi sférou učení a práce
Studentská „kariéra“	„sponzorování“ po ukončení sekundárního vzdělávání, studium bez přerušení až do získání titulu	Růst počtu později vstupujících do VŠ; zvyšování míry neúspěšnosti	Velmi posunutý věk vstupu do VŠ rozostření hranice mezi formálním vzděláváním a praxí; častěji přerušované studium
Institucionální diverzita a charakteristiky	Homogenita s vysokými a jednotlivými standardy. Malé komunity koncentrované v místě studia, jasné a neprostupné hranice	Všestranný charakter a diferencované standardy; „města inteligence“; promíchání místních a dojíždějících; hranice nejasné a prostupné	Vysoká diverzita bez jednotných standardů; skupiny studujících, z nichž někteří jen výjimečně nebo vůbec nebydlí v kampusech; hranice slabé nebo neexistující

Rozhodovací mechanismy	„athenaeum“ – malá elitní skupina, sdílené hodnoty a očekávání	Běžný politický proces založený na skupinových zájmech a stranických programech	„Široké veřejnosti“ zpochybňující speciální privilegia a výsady akademické sféry
Standardy kvality	Široce sdílené, meritokratické a relativně vysoké	Proměnlivé; systém/instituce se stává „holdingem“ různých typ. Akademických aktivit	Přechod od standardů k přidané hodnotě
Přístup a výběr	Meritokratický úspěch založený na výkonu ve školním vzdělávání	Meritokratické a „souhrnné“ programy k dosažení rovnosti vzdělávacích příležitostí	Otevřenost, důraz na rovnost podle skupinové příslušnosti (etnické, třídní apod)
Formy administrativy	Část úvazku akademiků, volení /jmenování na omezenou dobu	Bývalí akademici, nyní plně zaměstnaní administrativou; široká a rostoucí byrokratizace	Specializovaní odborníci; manažerské postupy přijaté z oblasti mimo akademickou sféru
Vnitřní řízení	„služebně starší“ profesori	Profesoři a mladší zaměstnanci; rostoucí vliv studentů	Zhroucení konsenzu, vnitřní neřešitelný problém; rozhodovací procesy se přesunují na politické instance

autor: Prudký, Pabian, Šima (2010), Překlad Karel Šima.

1.4 Česká sociologie na akademické půdě – od elitního k masovému vzdělávání

Zhroucení komunistického režimu a Sametová revoluce obnovila výuku sociologie, která byla do té doby velmi omezená a pod vlivem marxisticko-leninské teorie vyučována pouze na Univerzitě Karlově v Praze, Univerzitě J. E. Purkyně v Brně a na Univerzitě Palackého v Olomouci a umožnila tak obnovu sociologie jakožto vědního oboru znovu působit v demokratických podmínkách (Balon, Skovajsa, 2017: 8). V souvislosti s tím bylo otevřeno mnoho nových fakult a kateder. První Fakulta sociálních věd byla zřízena v roce 1990 v Praze se snahou navázat na tradice Fakulty sociálních věd a publicistiky zrušenou na konci 60. let. V rámci této fakulty vznikly katedry ekonomie, politologie, žurnalistiky a sociologie. O dva roky později zásluhou druhého rektora FSV UK Miloslava Petruska byla fakulta rozčleněná v rámci kateder na instituty (mediální, ekonomický, politologický a sociologický) (FSV UK, 2022). Díky zřízení vlastních fakult došlo k rozkvětu sociologie a přibylo také jejich studentů a absolventů (Nešpor & kol., 2014: 517, 518; Petrusek, 2011). Momentálně je možné studovat sociologii celkem na šesti fakultách po celé České republice konkrétně na FF UK v Praze, FSV UK v Praze, FSS MUNI v Brně, FF ZČÚ v Plzni, FF UHK v Hradci Králové, FF UPOL v Olomouci.

Navzdory očekávání se sociologie v 90. letech nerozvíjela podle představ. Na její rozvoj měly až později vliv reformy vědy a školství spojené se vstupem České republiky do Evropské unie a také zřízení jednotlivých fakult na českých vysokých školách (Nešpor & kol, 2014: 517, 518). Expanze vysokoškolského sektoru po roce 2000 přispěla k rozvoji sociologie a její následné prosperitě díky které obor sociologie zaznamenal prudký nárůst studentů, rozšíření studijních programů, a také zvýšení finančních příspěvků na výzkum (Balon, Skovajsa, 2017:120; Stöckelová & kol,2009; Pabian, 2009). V souvislosti se zvyšujícími se počty studentů vznikly problémy jak v oblasti personální (nedostatek vyučujících), tak v oblasti financování vysokých škol. Finance se začaly přerozdělovat v souvislosti s přijatým počtem studentů, a tudíž na nich začaly být vysoké školy přímo závislé (Johnstone and Marcucci 2010: 299; Holmwood, 2014).

1.4.1 Počty studujících: FF & FSV UK

Vzhledem k charakteru náplně metodologické části této bakalářské práce bude v následující kapitole přiblížen vývoj, a především počty studujících pouze dvou kateder sociologie na Univerzitě Karlově v Praze (FF UK, FSV UK).

Tab 2: Porovnání počtu studentů FF UK a FSV UK

ROK	FF UK		FSV UK	
	BC.	MGR.	BC.	MGR.
2000	Neexistuje bakalářský program	-	151	72
2001	Neexistuje bakalářský program	133	152	76
2002	Neexistuje bakalářský program	10	177	81
2003	-	-	189	94
2004	1	19	199	89
2005	24	93	221	163
2006	36	99	216	165
2007	65	75	232	181
2008	102	45	299	206
2009	110	44	370	218
2010	123	34	336	185
2011	117	19	341	211
2012	65	48	323	171
2013	51	54	348	199
2014	51	49	275	163
2015	41	47	294	195
2016	44	-	286	181
2017	57	44	295	157
2018	59	39	306	149

2019	39	24	188	177
2020	26	18	105	176

zdroj: autor z výročních zpráv FF UK, FSV UK

Obecný trend v českém terciárním vzdělávání je narůstající počet studujících. Koncept masifikace charakterizuje růst studentů jako zásadní ve změnách mezi jednotlivými fázemi. Vývoj mezi Fakultou filozofickou a Fakultou sociálních věd, pokud hovoříme pouze o počtech studentů dokazuje, že obě fakulty procházely jednotlivými fázemi rozlišně. Zatímco Fakulta sociálních věd se vydala po dráze masové fakulty Fakulta filozofická UK a její katedra sociologie si stále udržuje úroveň elitní. Největší nárůst studujících zaznamenala Fakulta filozofická UK mezi roky 2008–2011 po vzniku bakalářského stupně na fakultě. Značný vliv na nárůst studentů jak na filozofické, tak Sociálně vědní fakultě má i Boloňská deklarace z roku 1999, která zavedla dvoucyklový systém studia a kreditový systém, který výrazně proměnil systém vysokých škol. Hlavním cílem Boloňské deklarace bylo do roku 2010 zvýšit vzájemnou provázanost vysokoškolského vzdělávání napříč Evropou, ale zároveň zachovat diverzitu národních systémů. Aby došlo k implementaci tohoto cíle bylo původně stanoveno šest konkrétních záměrů: *přijetí dvoucyklového systému studia, podpora mobility, zavedení tzv. kreditového systému, zvýšení kvality vysokoškolského vzdělávání na nadnárodní úrovni, zavedení systému vzájemně srovnatelných diplomů* (Společné prohlášení ministrů školství evropských států na setkání v Boloni dne 19. června 1999, s. 2-3).

V tabulce lze pozorovat, že Fakulta filozofická UK Univerzity Karlovy nenabízela bakalářský program sociologie, orientovala se pouze na magisterské studium. Později po vzniku bakalářského studia zavedla přijímací zkoušky ke studiu, které měly za cíl vybrat pouze ty zájemce, kteří mají pro obor předpoklady (Buriánek, 1997: 360). Přijímací zkoušky zůstaly do dnešního dne stejné. Sám Buriánek ³popisuje obor jako prestižní a tvrdí, že přijímací řízení je klíč k výběru kvalitních uchazečů, kteří vykazují potenciál motivaci ke studiu.

Tabulka dále naznačuje, že v roce 2009 pak počty studentů na vysokých školách a fakultách FF a FSV ovlivnil vznik Bílé knihy terciárního vzdělávání, která se stala

³ Mezi roky 1991–2013 vedoucí katedry sociologie na FF UK v Praze.

východiskem pro reformu českého vysokého školství a jako první strategický dokument v České republice poprvé obsahovala pojem třetí role univerzity. Definice MŠMT zní: „Přestože vzdělávací činnost je prvotní a nejvlastnější činností vysokých škol, všechny tři skupiny činností hrají svou nezanedbatelnou úlohu. Právě propojení vzdělávání, výzkumu, dalších tvůrčích činností a třetí role činí vysoké školy jedinečnými“ (DZ MŠMT 2016-2020: 2). Hlavním cílem tohoto strategického dokumentu z roku 2009 byl návrh reformy vysokého školství. Jednalo se zároveň o reakci na analýzy české ekonomiky provedené světovou organizací OECD. Na základě těchto analýz bylo rozhodnuto, že pokud chce česká ekonomika obstát musí se změnit její dosavadní systém terciárního vzdělávání (Matějů a kol., 2009: 19). Dříve elitní a pouze vzdělávací instituce se na základě reformy proměnily na masové instituce, které již nemají za cíl vzdělávat společnost, ale zvyšují konkurenci schopnost země a rozvíjí průmysl a služby (Ryška, 2019). V roce vzniku Bílé knihy studovalo na FF 110 studentů a FSV 370 studentů, což jsou jedny z nejvyšších počtů a v případě FSV největší počet studujících jehož jednotlivé fakulty dosáhly. Je vidět, že přechod na kreditový systém a celospolečenská změna vnímání terciárního vzdělávání jako „třetí roli“, tedy především jako instituci přímo závislou na průmyslu a službách země, byl jedním z faktorů, který zvýšil zájem o studium na vysoké škole.

Z tabulky je zřejmé, že nárůst studentů skončil v roce 2013. Důsledkem může v tomto případě být interdisciplinarita⁴, kterou obor sociologie nabízí, a která nese za následek vzestup jiných oborů a následný úbytek studentů sociologie ze kterých se stávají například „analytici sociální politiky“, „kriminalisté“ apod (Musil, 2002:21). Roztříštěnost sociologie je možné vysvětlit také vzestupem nových oborů jako jsou např mediální studia, veřejná a sociální politika apod. To může vést k situaci, že tyto obory přebírají sociologické studenty (Holmwood, 2010:653; Abott, 2010: 3; Limoges & kol. 1994).

Pokles studentů také znamenal, že fakulty byly nuceny přetvořit výuku z hlediska uplatnitelnosti na pracovním trhu. Tlak nejen na univerzity, ale také na tvůrce politik otevřel mnoho nových možností a nových studijních kombinací. Zpočátku tyto obory potřebovaly sociologii pro účely akreditace. Z toho důvodu byly na začátku studijní programy téměř vždy nabízeny ve formě sociologie (a sociální politika, a antropologie...).

⁴ Mezioborovost

Pokles zájmu studentů znamená, že fakulty musely reinterpretovat výuku z hlediska použitelnosti na trhu práce (Balon, Skovajsa, 2017: 124; Holmwood, 2014).

Momentálně zájem o vysokoškolskou sociologii slábne. V roce 2019 i v roce 2020 bylo přijato na FSV UK téměř o polovinu méně studentů než v předchozích letech. Na vině může být také pandemie covid-19, která zapříčinila přechod na distanční výuku a mohla způsobit menší zájem o studium nejen sociologie. Obecně lze však tvrdit, že vysokoškolskou sociologii po období institucionálního růstu čeká období stagnace (Balon, Skovajsa, 2017: 125; Turner, 2016).

2 Metodologická část

2.1. Výzkumný problém a cíl práce

Teoretická část této práce popisuje konceptuální rámec konceptu masifikace a jeho vliv na obor sociologie v rámci jednotlivých fází (elitní, masová a univerzální). Navazující praktická část si klade za cíl pomocí metody polostrukturovaných rozhovorů se studenty sociologie z fakult FF UK a FSV UK zjistit a popsat, jak sami studenti reflektují a hodnotí změny přicházející s masifikací do terciárního vzdělávání. V souvislosti s výzkumem byly stanoveny následující výzkumné otázky:

VO 1: Liší se motivace ke studiu sociologie mezi fakultami?

VO 2: Jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty?

VO 3: Jakým způsobem ovlivňuje studenty masifikace promítající se do studia sociologie?

- *Jak vnímají a reflektují masifikaci studenti FF UK?*
- *Jak vnímají a reflektují masifikaci studenti FSV UK?*

2.2 Výzkumný design

Abychom byli schopni porozumět detailním souvislostem vybrané problematiky využívá se kvalitativní výzkum. Strauss a Corbinová (1999:1) definují kvalitativní výzkum následovně: „Kvalitativní metody se používají k odhalení a pochopení toho, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.“ Vzhledem k charakteru hlavní výzkumné otázky této práce jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum, který nabízí hlubší vhled do jevů či problematik s cílem zjistit jejich podstatu. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu nezískává data pomocí statistických metod a nepřináší numerická data (Strauss, Corbinová 1999: 10). Kvalitativní výzkum nabízí mnoho typů sběru dat. Výzkumník může data sbírat pomocí terénních poznámek, pozorování, komparací dokumentů, dotazníku, video nahrávek nebo rozhovorů.

Vzhledem k charakteru mého výzkumu a výzkumné otázky, která se zaměřuje především na názory a pocity studentů jsem se rozhodla využít jako metodu sběru dat rozhovor. Dotazování pomocí rozhovorů může být vedeno několika způsoby. Rozlišujeme rozhovor

přísně strukturovaný, kdy výzkumník pracuje s předem připravenými uzavřenými otázkami dále polostrukturovaný rozhovor, do kterého výzkumník vstupuje s připravenou osnovou, ale i přes to je velmi pružný a nestrukturovaný, který je označován jako nejsložitější a nejméně plynulý (Hendl, 2005: 164). Pro účely mé práce jsem zvolila rozhovor polostrukturovaný, který se vyznačuje svou pružností a také možností přípravy osnovy. Osnova v případě mého výzkumu byla vytvořena na základě dimenzí, ve kterých dochází ke změnám terciárního vzdělávání, které byly definovány Martinem Trowem (1973) v souvislosti s konceptem masifikace. Podrobně jsou dimenze popsány v teoretické části. Můj výzkum nezahrnuje všech 10 tematických okruhu, ale pouze 7 a to konkrétně: vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání, studentská kariéra, kritéria pro vstup, kurikulum a formy výuky, standardy kvality, funkce vysokého školství, akademická správa. Pomocí definic jednotlivých dimenzí jsem následně tvořila otázky, které jsem pokládala respondentům.

2.3 Výzkumný vzorek

Pro účely výzkumu jsem se rozhodla oslovit studenty sociologie na dvou fakultách – Fakulty sociálních věd a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Celkem se mého výzkumu zúčastnilo 10 respondentů, tedy pět zástupců z každé fakulty. Rozhovory byly uskutečněny vždy na sjednaném místě, které bylo dotazovanému příjemné. Trvaly 30–40 minut podle předem připravené osnovy, která obsahovala okruhy k dotazování. Každý rozhovor byl nahrán na diktafon na mém mobilním zařízení a při žádném z rozhovorů nenastaly žádné technické komplikace. Dotazování probíhalo v období od února do března 2022. Rozhovory byly přepsány do podoby doslovné transkripce. Tou rozumíme přepis mluveného jazyku do psaného textu včetně zachycení nespisovných a slangových výrazů, přechytlivostí atp. (Novotná & kol. 2019: 345).

Níže je uveden přehled respondentů, kteří se zúčastnili mého výzkumu. Jejich pravá jména jsou zaměněna za pseudonymy z důvodu ochrany osobních informací i citlivějších otázek, které se týkaly například financí.

Fakulta sociálních věd:

1. Eva – 23 let, studentka 3. ročníku bakalářského studia na FSV UK
2. Vašek – 23 let, student 3. ročníku bakalářského studia na FSV UK
3. Michala – 22 let, studentka 3. ročníku bakalářského studia na FSV UK
4. Nikola – 21 let, studentka 2. ročníku bakalářského studia na FSV UK
5. Štěpán – 22 let, student 2. ročníku bakalářského studia na FSV UK

Fakulta filozofická UK:

1. Justýna – 23 let, studentka 4. ročníku bakalářského studia na FF UK
2. Šimon – 25 let, student 1. ročníku magisterského studia na FF UK
3. Viktor – 22 let, student 3. ročníku bakalářského studia na FF UK
4. David – 24 let, student 4. ročníku bakalářského studia na FF UK
5. Kryštof – 24 let, student 3. ročníku bakalářského studia na FF UK

2.4 Etika výzkumu

Vzhledem k povaze některých otázek týkající se především finančních a rodinných aspektů jsem se rozhodla sesbíraná data anonymizovat a neuvádět tak pravá jména respondentů. Každý respondent byl před samotným rozhovorem obeznámen s tématem a poskytl mi souhlas s nahráváním v ústní podobě.

2.5 Nevýhody zvolené metody

Výzkum, pro který jsem se rozhodla sčítá poměrně malý vzorek respondentů. 10 rozhovorů, které mi bylo umožněno uskutečnit mi dovolí nahlédnout na hlubší pohled a vnímání vysokého školství a oboru sociologie, avšak pouze pro omezenou skupinu studentů. Sesbíraná data nelze interpretovat na celou populaci. V tomto vidím úskalí kvalitativních výzkumů. Ty jsou na jednu stranu velice flexibilní a otevřené je ale velice důležité, aby výzkumník projekt neustále refleктоval a promýšlel.

3 Analýza dat

V následující části představím výsledky analýzy sesbíraných polostrukturovaných rozhovorů. Cílem analytické části bakalářské práce je popsat do jaké míry koresponduje analýza polostrukturovaných rozhovorů s konceptuálním rámcem masifikace popsaného v teoretické části.

Pro analýzu dat jsem zvolila metodu kódování, která je charakteristická pro kvalitativní výzkum. Strauss a Corbinová (1999: 39) kódování definují jako: „*operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby.*“ Postup mé analýzy probíhal v několika krocích, které Strauss a Corbinová (1999: 44) označují jako označování jevů, určování kategorií a pojmenovávání kategorií. První krok analýzy byl prováděn pomocí otevřeného kódování, které rozebírá a následně kategorizuje počáteční údaje. V počátečním kódování jsem v přepsaných rozhovorech hledala především důležité informace související se zkoumaným tématem a řadila je do vytvořených počátečních kódů. Při kódování lze postupovat dvěma odlišnými způsoby. Pokud postupujeme induktivně kódujeme pouze s ohledem na data bez předem vymyšlených kódů. Pro svou práci jsem zvolila způsob deduktivní, ve kterém kódujeme s ohledem na teorii a její konceptuální rámec (Novotná & kol. 2019: 345). Pro kódování jsem do předem vytvořených kategorií, přiřazovala jednotlivé segmenty z přepsaných rozhovorů. Kategorie jsem vytvořila na základě konceptuálního rámce jednotlivých dimenzí masifikace, ve kterých dochází ke změně mezi univerzitními fázemi popsaných Martinem Trowem. Součástí analýzy dat byla komparace vnímání masifikace mezi studenty z Filozofické fakulty a Fakulty sociálních věd.

3.1 Tematické kategorie

V této kapitole je předložena analýza dat, která je strukturovaná podle čtyř kategorií popsaných Martinem Trowem (1973) (vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání, kritéria pro vstup, kurikulum a formy výuky a akademická správa) vycházejících z konceptu masifikace (viz Tab. 1). Součástí kategorií jsou podkategorie specifikující jednotlivé závěry.

3.2 Vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání

První kategorií je vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání, pro zodpovězení výzkumných otázek jsem zvolila dvě podkategorie a těmi jsou motivace ke studiu a kritéria při vstup na vysokou školu. V první části rozhovoru jsem studentům pokládala otázky týkající se jejich motivace ke studiu a vnímání vysoké školy jako instituce. V druhé části této kategorie jsem se zajímala především o to, jak probíhala jejich příprava na přijímací zkoušku a dále jak probíhalo samotné řízení.

3.2.1 Motivace ke studiu

Motivace je jeden z klíčových faktorů, který člověka vede ve studiu i v následném profesním životě. Je důležité, aby student chtěl svůj vybraný obor studovat. Zde se dostáváme ke změnám spojeným s konceptem masifikace. Co se týče respondentů z FSV UK, ti vnímají studium vysoké školy jako povinnost, která je nutná k dosažení kvalitně ohodnocené práce, a to i pod podmínkou studia oboru, který nebyl jejich první volbou. Hlavní motivací ke studiu se tak pro ně stávají především finance a přívětivější podmínky při vstupu na trh práce - „*Tím studiem můžu dosáhnout nějaký kvalitnější práce a tím i dost peněz v budoucnu a je jedno co budu dělat, hlavně, že budu mít titul*“ (Eva FSV UK).

Respondenti uznávají, že studium často nebyla jejich volba, ale nutnost ze strany rodičů či většinové společnosti, která vysokoškolský titul bere jako samozřejmost a jako klíč k finanční prosperitě. Povinnost dosažení titulu je prioritnější než výběr oboru. Respondenti z FSV UK na otázku, zdali berou vysokou školu jako povinnost či jako privilegium odpovídali téměř bez rozdílu, vnímají ji jako povinnost k dosažení lepší práce a v budoucnu lepšího platového ohodnocení.

„*Je tam větší motivace ta část tý práce a těch peněz než toho, co studuji*“ (Štěpán FSV UK).

Respondenti z FSV zároveň odpovídali, že vysoká škola je pro ně samozřejmostí, a to i bez ohledu na to co studují. „*Spíš vysokou školu беру jako takovou samozřejmost, že vlastně jako bych měl mít tu výšku. Navíc to, že prostě pak je v budoucnu člověk finančně ohodnocený líp, tak to je taky jeden z hlavních motivátorů, zároveň jako já bych se asi styděla, kdybych teďka jako sekla s výškou jen tak*“ (Nikola FSV UK).

Ve výpovědích u respondentek z FSV UK se objevila shodná odpověď, že vysokou školu jako povinnost vnímají především kvůli společnosti, která je neustále nastavená na to, že vysoká škola je klíčem k dosažení lepší práce a studenti tak cítí neustálý tlak, pokud vysokou školu nedostudují.

„Mám pocit, že to naše společnost vyžaduje a asi bych ani sama nevěděla co mám dělat se svým životem“ (Nikola FSV UK).

„Vnímám to že i v dnešní době stále je ten titul dost důležitým ukazatelem toho, kam se pak v životě můžeš dostat“ (Michala FSV UK).

U respondentů z FF UK, se odpovědi lišily, a to i přes to, že se jednalo o studenty sociologie stejně jako u FSV UK. Respondenti z FF UK vysokou školu a studium brali spíše jako privilegium a studium si zvolili především kvůli atraktivitě oboru sociologie. Zároveň přiznali, že počítají s tím, že sociologie a budoucnost v tomto oboru není finančně příliš prosperující, ale studium je pro ně natolik zábavné, že jsou ochotni tento fakt přijmout.

„Chtěl jsem studovat a chtěl jsem se rozvíjet nějakým způsobem a věděl jsem, že sociologie je něco, co mě posune a chci to v budoucnu dělat i když třeba vím, že na začátku rozhodně nebudu nějak finančně za vodou. Ale nechci studovat něco co mě nebaví jen kvůli titulu“ (Kryštof FF UK).

„Co se týče motivace a co se týče zájmu tak žádný jiný obor mě minimální přitom výběru nenadchl (...) takže si myslím že je to kombinace obojího (vnímání privilegia a povinnosti), protože já bych tu školu nestudoval, kdyby mě nebavila zároveň ale vím, že nějaké finanční ohodnocení očekávat úplně nemůžu“ (David FF UK).

Respondenti, především ti z Filozofické fakulty, nastoupili na obor sociologie s motivací vystudovat obor pro jeho atraktivnost a při podávání přihlášek volili obor jako svou první volbu. Kritizovali pohled na studium jako na povinnost a studium sociologie brali jako privilegium, které jim bylo poskytnuto zdarma díky veřejnému vysokému školství.

„No já beru studium spíš jako privilegium. Vzhledem k tomu že studuji sociologii jako mě to nepřipadá jako obor, který vede k nějakému konkrétnímu zaměstnání. Takže myslím si, že mi dá nějakou sérii jako dobrý dovedností, ale beru to spíš jako privilegium jako že můžu studovat vysokou školu zadarmo“ (Kryštof FF UK).

„Já bych vlastně ani nikam jinam nešel. Já si prostě dal přihlášku na jednu školu na ten jeden obor. Jednak vim, že mám dostatečnou motivaci to dostudovat a jednak vim, že mě to posune ještě někam dál. Taky to беру jako nějaký benefit, že prostě můžu studovat zadarmo tak proč toho nevyužít na něčem co mě bude bavit“ (David FF UK).

Zároveň je zřetelný zde větší přístup k zodpovědnosti díky menšímu počtu studentů a větší motivace ke studiu.

„Jo já jsem chtěl na sociologii konkrétně fakt jenom na Fildu. Hrozně mě to lákalo a teď navíc vim, že se tomu jednou budu fakt věnovat“ (Šimon FF UK).

Odpověď na výzkumnou otázku, zdali se liší motivace ke studiu studentů sociologie mezi jednotlivými fakultami lze demonstrovat na rozdílech uvedených v analýze. Zatímco dotazovaní studenti FF UK volili odpověď, že vnímají studium jako privilegium, studenti FSV UK vnímají vysokou školu jako povinnost. Tuto skutečnost zmiňovali v souvislosti s nastavením pracovního trhu a nutností vysokoškolského titulu, který je v očích respondentů brán jako klíč k profesnímu úspěchu. Budoucí finanční prosperita je u dotazovaných studentů na FSV UK hlavním motivátorem, tudíž obor sociologie, neměli, jakou svou první nejatraktivnější volbu, ale jako nástroj k dosažení titulu a vidinu dobře placené práce.

3.2.2 Kritéria pro vstup

Pro zodpovězení výzkumné otázky *„Jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty?“* jsem využila kategorii kritéria pro vstup, kde jsem se respondentů ptala především na otázky týkající se přijímacích zkoušek a přijímacího řízení.

V případě respondentů se kritéria pro vstup staly rozhodující pro jejich budoucí studium a jeho vnímání. Tento aspekt dále úzce souvisí se zmíněnou motivací. Zatímco dotazovaní studenti z FF UK, kteří volili obor jako svou první volbu, hovořili o větší motivaci a nadšení k oboru dotazovaní studenti FSV UK byli hnáni spíše obdržením titulu. Rozdíly ve vnímání mezi fakultami jsou znatelné již ve fázi rozhodující o přijetí studenta na vysokou školu. FF UK stále svou katedru sociologie prezentuje jako komorní, což reflektují i respondenti, kteří se shodují na tom, že je to jeden z důvodů, proč si katedru vybrali a byli tak ušetřeni masových oborů, kde není možné navázat jakýkoliv osobní kontakt.

„Hele já jsem se hlásila na JAMU a VŠE na Arts a Management, ale tam už na těch přijímačkách, když jsem viděla kolik nás tam je a jak s náma jednaj mi došlo, že to není nic pro mě. V tý posluchárně nás bylo třeba 200 a těch poslucháren bylo třeba 6. Na tý sociologii jsem prostě viděla, že je to takový malý, a i jsem vlastně měla ten pohovor s těma učitelemá“ (Justýna FF UK).

„Mně se strašně líbilo, že na tu katedru berou jenom malej počet lidí a není to žádná masovka, chvíli jsem přemýšlel i nad sociologií na FSV, ale nakonec jsem si vybral fildu“ (David FF UK).

Motivace studentů ke studiu na FF UK je prověřována již na přijímacích zkouškách. Jedná se dvoukolové přijímací řízení, které obsahuje písemný test ze všeobecných znalostí, matematický test a porozumění textu. Druhá ústní část obsahuje pohovor, při kterém uchazeč diskutuje nad vybranou sociologickou literaturou a sděluje vyučujícím hlavní důvody pro studium sociologie.

„Byla tam písemná část kde byly nějaké obecné předpoklady hlavně formu nějakých jako logických úloh pak asi 3 příklady matematické a pak znalostní test pak se tam psala esej krátká bylo to jako fakt jako docela důkladný to písemný kolo (..) no a pak byl s lidma, co překročili určitou hranici bodů myslím, že poloviční tak šli na ústní pohovor tam si dával nějaký seznam literatury kterej ten člověk přečetl nebylo vůbec daný kolik tam má být knížek nebo prostě mohl si tam mít úplně cokoliv a diskutoval si nad tím“ (Kristian FF UK).

„No na Fildu to bylo test ze všeobecných znalostí kterej měli vlastní. Neměli scio. Tady byly testy z nějakého všeobecného přehledu z jako ze společenských věd. Pak tam byl test z logiky což bylo prostě takový matematický řady (..) a pak další test a pak se psala esej na nějaké téma, a to už si vůbec nepamatuji prostě nějaký sociologický téma který bylo zadáný no, a to byl první kolo a pak bylo druhý kolo, a to byla diskuze nad seznamem literatury, kterej sis sám sestavil“ (Justýna FF UK).

Jak bylo popsáno teoretické části přijímací hranice nových studentů na FF UK je mnohonásobně nižší než na FSV UK. Pro ilustraci v roce 2021 bylo na FF UK do bakalářského studia oboru sociologie přijato 50 studentů, zatímco na FSV UK bylo přijato 181 studentů. Katedra sociologie FSV UK na svou fakultu přijímá studenty na základě

výsledků SCIO⁵ testu. Na základě výsledku tohoto testu přijímá studenty většina oborů na FSV UK. I takto vysvětlují respondenti z FSV UK jejich důvod, proč nevolili sociologii jako svou první volbu, ale naopak jako jednu z mnoha – „*Já jsem podávala přihlášku na dva obory ne dokonce na tři(..) Hlavně kvůli tomu, že stačily všude jedny scia a bylo to fakt pohodlný*“ (Eva FSV UK).

Opakujícím se důvodem, proč zařadili obor sociologie mezi své přihlášky byl nízký percentil pro přijetí, který se liší podle vybraných specializací. Obor sociologie a sociální politika má percentil pro přijetí 45,5, což je nejnižší bodový percentil ze všech oborů na FSV UK – „*Já chtěla nejvíc na žurnu tam byly taky SCIO testy stejně jako na sociologii, ale na sociologii byla vyšší tolerance percentilu. Takže bylo lehčí se sem dostat, a proto jsem vlastně tady*“ (Michala FSV UK).

Test SCIO respondenti hodnotí velmi negativně a berou ho jako naprosto nevypovídající pro studium vysoké školy.

„*Podle mě se učíš na tom jako jak funguje ten test a jak porazit ten test než jakoby přijímat ty vědomosti. Ja jsem prostě zastáncem přijímacích řízení prostě čistě pohovorů podle mě by tak mělo být. Jde o motivaci hlavně podle mě. A navíc nechápu, že na základě jednoho testu se můžeš dost jak na práva, tak třeba na Fakultu humanitních studií*“ (Štěpán FSV).

„*No nemyslím si, že nějak o něčem nějak extra vypovídá. Umím si představit, že nějaký ty otázky na ten všeobecný přehled jo, ale pak ty různé zebry, a to počítání to se snažíš jen naučit ten systém a jen driluješ ten systém. A ze sociologií to rozhodně nemá nic společného (...) Já chtěla na práva, ale bohužel jsem neměla tak vysoký percentil a jediný na co mě vlastně vzali byla sociologie*“ (Eva FSV).

Zároveň ho vnímají velmi elitářsky právě z důvodu finanční náročnosti, který tento test vyžaduje, pokud chce student uspět. Úspěch v tomto testu, jak sami respondenti hodnotí není pouze ve vědomostech, ale také ve finančních možnostech, kterými rodina či jedinec aspiruje – „*Upřímně já jsem ani neměl v tu dobu čas ani peníze na to abych si zaplatil víc SCÍÍ. Takže já jsem prostě střílel. A říkal jsem si, že to musí prostě vyjít a vsadil jsem všechno na jednu kartu*“ (Vašek FSV UK).

⁵ SCIO testy nahrazují nebo doplňují přijímací zkoušky na SŠ a VŠ.

Při odpovědi na výzkumnou otázku, jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty lze v tomto případě mluvit o rozdílu již v momentě podávání přihlášek a přijímacích zkoušek na vysokou školu. Zatímco dotazovaní studenti FF UK projevili svou motivaci ke studiu již na přijímacích zkouškách, které byly vytvořené přímo katedrou a mimo jiné obsahovala i pohovor nad sociologickou literaturou a motivaci studenta, dotazovaní studenti Fakulty sociálních věd se na katedře z velké části ocitli spíše náhodou, důsledkem nastaveného nízkého percentilu národní srovnávací zkoušky SCIO. Respondenti z FF UK volili sociologii cíleně jako svou primární volbu, zatímco žádný z respondentů FSV neměl obor sociologie jako první. V souvislosti s tímto bodem je nutné zmínit rozdíl v přijímaných počtech studentů na jednotlivé fakulty. FF UK se dle svých slov snaží o individuální přístup a vzájemný respekt (FF UK, katedra sociologie, 2015) zatímco katedra sociologie FSV UK se vypadala na dráhu masovou. Zde je nutné zmínit, že zatímco FF UK v rámci své fakulty nabízí pouze dva studijní programy (Sociologie a socio-ekonomická studia) FSV UK momentálně zajišťuje 4 bakalářské studijní programy v českém jazyce a 1 v anglickém jazyce.

3.3 Kurikulum a formy výuky

Následující kategorie kurikulum a formy výuky a akademická správa a s nimi spojené podkategorie typ výuky, flexibilita studia a studentská angažovanost se snaží pomocí analýzy nalézt odpověď na výzkumnou otázku: *Jakým způsobem ovlivňuje studenty masifikace, promítající se do studia sociologie*“ V této části rozhovoru jsem se ptala na otázky, zda výuka probíhá na fakultě formou seminářů či přednášek dále mě zajímalo, zda vidí své studium jako flexibilní případně zda tuto skutečnost hodnotí kladně či záporně. Na závěr rozhovoru jsem se zajímala o studentskou angažovanost dotazovaných studentů. Jak probíhá na fakultě studentská samospráva případně zda jsou samotní dotazovaní studenti součástí této samosprávy.

3.3.1 Typ výuky

Výuka probíhá podle respondentů z obou fakult velmi podobně ve stylu přednáška a doplňující seminář.

„No my máme prostě přednášku a k tomu seminář“ (Eva FSV).

„No my máme hodně jakože nejčastěji je ten model, že máš přednášku a potom seminář a je to jako v jednom bloku (...) Celá filozofická fakulta a sociologie na ní je jakoby spíš kvantitativního rázu, jakože kvalitu vůbec nemáme. – (Šimon FF UK).

„Myslím si, že v poslední době se to teď dost jako zvedlo ty semináře, ale že dřív byly hlavně jako přednášky, na kterých prostě člověk vypnul, a pak si bichlil prostě nějaký skripta“ (Justýna FF UK).

Většina respondentů preferuje formu semináře, ve které se jim dostává bližšího kontaktu se spolužáky a vyučujícími, avšak najdeme i takové, kteří si zároveň pochvalují přednášky, které často bývají nepovinné i z toho důvodu, že je přítomno mnoho studentů, a tudíž je nemožné kontrolovat prezenci - *„Já jsem na prezenční přednášky chodila, alespoň si to odsedět a bavilo mě to, měla jsem nějaký rád. Byla jsem ve škole. Ale doma jsem se prostě nedonutila. A tím, že tam, bylo vždycky kolem 80 lidí tak to stejně ani nikdo nepoznal, že tam nejsem“ (Nikola FSV UK).*

Respondenti z FF UK si pochvalují jak přednášky, tak semináře, jelikož se jim dostává prostoru k diskusi na obou typech výuky, díky menšímu počtu studentů – *„Nás se na seminářích potkávalo třeba 15. na přednáškách třeba 20, takže se v diskusi na nás vždycky dostalo, a hlavně musíme vždycky participovat“ (Kryštof FF UK)*

Míra anonymity při výuce, se zvýšila kvůli online výuce, jak ukazuje výpověď Vaška a Nikoly, kteří popisují změny vnímání přednášky v průběhu pandemie⁶. Popisují sociální význam přednášek, v souvislosti s tím, kdy člověk na přednášku přišel, setkal se s mnoha spolužáky, ale také hovoří o hodnotě získaných informací. Dle jejich názoru tato forma výuky vedla až k letargii, a taky časté neúčasti při přednášce - *„být na ZOOMU se 100 lidma, kdy nemá nikdo zapnutý kamery. To prostě nešlo ani dávat pozor. Ta míra anonymity, která tam byla, nikoho si neznal, jen si seděl doma a koukal do obrazovky“ (Vašek FSV UK).*

3.3.2 Flexibilita studia

⁶ V roce 2020 zastihla Českou republiku pandemie Covid-19 a téměř celý následující akademický rok 2020/2021 byl tak vyučován online. Vzhledem k charakteru této práce se pandemií Covid. - 19 zabývat nebudu, ale v souvislosti s tematickou kategorií je nutné ji letmo zmínit.

Flexibilitu studia, která se projevuje možností sám tvořit své vlastní rozvrhy a díky kreditovému systému také možnost rozložit si tříleté studium bakalářského oboru podle potřeb a možností studenta, respondenti vnímají velmi kladně. Z pohledu Evy, je to jeden z hlavních důvodů, proč vysokou školu studuje.

„Flexibilitu beru jako největší benefit mého studia na fakultě, že paralelně dělám spousta jiných věcí. Zároveň jsem pracovala a tak“ (Eva FSV UK).

V souvislosti s masifikací respondenti FSV UK během rozhovorů několikrát zmínili změny, které vnímají společně s velkým počtem studentů. Vytváření rozvrhů může být výhodou a je jedním z pozitivních věcí, které masifikace do terciárního vzdělávání přinesla, avšak může sebou nést také problémy, se kterými se fakulty mohou potýkat- *„Ty rozvrhy jsou hrozně omezený ta volba toho rozvrhu tam není zas tak velká a často se mi stává že mám zájem o nějaký jako předměty který jsou zajímavý, ale jsou hned plný“* (Vašek FSV UK).

Respondenti označili jako problém spojený s masifikací především nedostatečné zajištění míst na nabízených seminářích i přes to, že jsou pro některé studenty povinné. Tato skutečnost pak může tvořit problém, při vytváření vlastních rozvrhů a rozvržení si studia – *„ta tvorba rozvrhu je hrozně o štěstí. Tim, že je nás v sisu vždycky tolik tak mi to několikrát spadne a než se to vzpamatuje tak už je všechno plný a já se můžu tak akorát přihlásit na čekačku“* (Štěpán FSV UK)

Na FF UK, se podle Šimona se tento problém stává málokdy. Jev by se dal opět vysvětlit malým počtem studentů studujících na katedře sociologie na FF UK - *„studium u nás je flexibilní a je to super. Navíc tím jak je nás málo, tak jsem nikdy neměl problém se na nějakéj předmět dostat. Co jsem tak slyšel, co se stává třeba na jiných oborech nebo na medicíně, to je hrozný, že se prostě nemůžeš přihlásit na předmět kterej máš povinnej“* (Šimon FF UK).

3.3.3 Uplatnitelnost na trhu práce a příprava na budoucí povolání

V rámci této kategorie mě dále zajímalo, zda se studenti cítí ze školy připraveni na budoucí povolání. Martin Trow ve svých definicích kurikulum a formy výuky mluví o tzv. „prolamování mezi sférou učení a práce.“ Zajímavostí zde je, že pouze dotazovaná studenti FF UK měli již reálnou předchozí zkušenost z práce z oboru. Právě z důvodu předchozí zkušenosti hodnotili přípravu ze školy jako nedostatečnou.

„90 % co umim a využívám tak jsem se naučil v práci, jako to, co jsem se naučil ve škole není ani základ. Jako to jsem se naučil ve škole minimálně na fildě je prostě strašně akademický (...) Vlastně úplně všechno, co potřebuji tam tak jsem se naučil až tam. Ale je to hodně vyvážený poměr některý předměty se mi zdají příliš teoretické. Ale nemyslím si, že je to zbytečný, a i když v podstatě všechno co dělám v práci tak jsem se naučil až tam tak stejně v té práci potřebuješ nějaký teoretický základ“ (DAN FF UK).

„Teďka jsem se o tom zrovna bavila s kolegou který taky chodil na sociologii A shodli jsme se na tom, že ten náš obor nemá jako s realitou společného jako absolutně nic. Že by tak strašně pomohlo, kdyby třeba oni ti vyučující nějakým způsobem jako komunikovali s těma firmama sociologickě aby věděli, co se v realitě po těch lidech jako bude chtít nebo co reálně je třeba aby ty studenti měli, ale to je tak strašně to vůbec to je tak strašně nekompatibilní to, co já dostanu z té školy, a to co po mně chtějí v té firmě. To jsou jako totálně jiný dva světy“ (Justýna FF UK).

Dotazovaní studenti FSV UK předchozí zkušeností nedisponovali i přes to odpovídali velice podobně jako studenti FF UK.

„Rozhodně bych teď jako nešla, že bych jako něco analyzovala to jako vůbec. Musela bych spolupracovat s někým. Rozhodně bych to nemohla mít na starost navíc tam člověk udělá hned chybu a už si to hlavně ani nepamatuju, takže spíš si rozhodně nepřipadám připravená ze školy“ (Nikola FSV UK).

„Máme i praktické kurzy, ale neumím si představit, že by mě to jako dokázalo připravit na práci třeba v nějaké výzkumné agentuře nebo nevím fakt jako neumím představit ani jak to tam vypadá, ale to si myslím. Já mám pocit, že nic moc neumím“ (Eva FSV UK).

3.4 Akademická správa

V této poslední části rozhovoru jsem se zajímala o studentskou angažovanost v rámci univerzitní samosprávy a studentských spolků. Ptala jsem se na otázky: *„Jak vnímáte možnosti studentů osobně se angažovat do univerzitní samosprávy? Plánujete se osobně angažovat v univerzitních záležitostech? Zvažujete například kandidaturu do akademického senátu, či jste člen/členkou nějakých studentských spolků, které na Vaší fakultě fungují a zasazují se o lepší chod fakulty či Vašeho oboru? Do jaké míry cítíte, že tyto samosprávy mohou ovlivnit univerzitní (akademické) prostředí?“*

3.4.1 Studentská angažovanost

Význam studentské angažovanosti hodnotili respondenti napříč fakultami velmi pozitivně. Z výpovědí většiny dotazovaných vyplývá, že ač hodnotí akademický senát jako pozitivní aspekt univerzitní správy nejsou schopni popsat k čemu akademický senát slouží. Jako přínosné hodnotili respondenti studenty studentské spolky. Smysl pak vidí především ve studentských akcích, kde mají studenti možnost se socializovat a poznat blíže své spolužáky a studenty z vyšších ročníků.

„No neplánuji se nějak angažovat jako víc. Jsem ve studentském spolku, a to mi přijde dostatečný. Děláme plno studentských akcí a starostí je to víc než dost. (...) Ty akce jsou navíc skvělé v tom, že se tam prostě socializuješ a poznáváš nové lidi, což s tím, kolik lidí chodí k nám do školy se fakt hodí. Těžko se tahle budeš seznamovat někde na přednášce, kde sedí prostě 50 lidí“ (Vašek FSV UK).

Mezifakultní rozdíly jsou zde především v zájmu o angažovanost. Zatímco na FSV UK dotazovaní studenti nejeví zájem o angažovanost v akademické správě, respondenti z FF UK se snažili nebo se chtějí snažit o kandidaturu do akademického senátu - *„Zkoušeli jeden rok kandidovat do toho do akademického Senátu, ale to bylo spíš, že nám řekli na katedře, že by bylo fajn kdyby tam někdo jako od nás šel“ (Šimon FF UK).*

Dotazovaní studenti z FF také na rozdíl od dotazovaných studentů z FSV byli schopni zodpovědět, jak akademický senát funguje a jaké má pravomoci, a to i ti, kteří neprojevili zájem o to být jeho součástí - *„ty jo ja fakt moc nevím popravdě řečeno, jak to funguje, takže se rozhodně neplánuji angažovat (Nikola FSV UK). Značný rozdíl zde vidím především ve vyučujících, kteří apelují na studenty katedry sociologie, aby byli součástí samosprávy a zajímali se o dění na fakultě - „vedoucí ty naší katedry to hodně chtějí abychom jako byli angažovaný, takže bych to klidně ráda zkusila“ (Justýna FF UK).*

Význam velikosti fakulty je zde značný, katedra sociologie na FF UK se prezentuje jako velmi komorní „specifikem naší katedry je úzký vztah mezi studenty a vyučujícími, individuální přístup a vzájemný respekt“ (FF UK, katedra sociologie, 2015).

Dalším bodem, ve kterém se reflexe masifikace mezi dotazovanými studenty fakult lišila byla studentská angažovanost. Všichni dotazovaní studenti z FF UK projevili zájem o angažovanost a do budoucna zvažující své další aktivity. Tato skutečnost může být vysvětlena nízkým počtem studentů na katedře a provázaností vztahů mezi studenty

a vyučujícími, kteří aktivně nabádají studenty k angažovanosti ve studentských aktivitách. Naopak dotazovaní studenti z FSV UK neprojeví o studentskou angažovanost žádný zájem oproti dotazovaným z FF UK. Smysl dotazovaní studenti FSV UK nacházejí především v aktivitách studentského spolku, díky kterému se mohou v rámci fakulty socializovat a poznávat nové lidi, které je díky velkému množství studentů na fakultě obtížné oslovit ve škole či během výuky.

Závěry analýzy přinesly zjištění, že dotazovaní studenti mají povědomí o masifikaci a reflektují její vliv na změny vzniklé v souvislosti s tímto konceptem v rámci terciárního vzdělávání, avšak odlišné počty studentů na zkoumaných fakultách ukázaly, že na změny vzniklé v souvislosti s masifikací vnímají respondenti z jednotlivých fakult odlišně.

4 Diskuse

VO 1: *Liší se motivace ke studiu sociologie mezi fakultami?*

Motivace k nástupu na vysokou školu se mezi respondenty z jednotlivých fakult lišila. Dotazovaní z FSV UK byli motivováni především vidinou lepšího uplatnění na trhu, ke kterému je podle respondentů z FSV UK nutné mít vysokoškolský titul. Tato motivace byla pro respondenty natolik velká, že byli ochotni studovat jakýkoliv obor na který byli přijati bez ohledu na to, zda je pro ně atraktivní či nikoliv. U dotazovaných studentů z FF UK se odpovědi ohledně motivace výrazně lišili. Hlavním motivátorem zde nebylo uplatnění na trhu a vidina vysokého platu nýbrž zájem o obor sociologie, který se se zájmem rozhodli studovat, většinou již na střední škole. Dotazovaní rovněž uvedli, že naopak počítají s tím, že je vysoké platové ohodnocení v oboru nečeká, ale v žádném jiném oboru nevidí smysl tolik jako v sociologii.

VO 2: *Jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty?*

Významný vliv na motivaci studentů má také zvolená fakulta. Zatímco dotazovaní studenti FF UK jak je již zmíněno výše nastupují na fakultu velmi motivováni a rozhodnutí, že se oboru budou v budoucnu věnovat dotazovaní z FSV UK se na fakultě ocitli spíše náhodou. Důležitý faktor, který ovlivňuje výběr motivovaných a nemotivovaných studentů jsou přijímací zkoušky, které mají zmiňované fakulty odlišné. Přijímací zkoušky na FF UK probíhají dvoukolově a velice důkladně zatímco na FSV UK se studenti přijímají za pomoci tzv. SCIO srovnávacích zkoušek. Výsledný percentil získaný při těchto zkouškách je vstupenkou na různé obory po celé České republice. Výpovědi ukázaly, že první volbou byl často jiný obor než sociologie a pouze kvůli nízkému získanému percentilu nebyl schopen na obor nastoupit a zvolil obor sociologie.

VO 3: *Jakým způsobem ovlivňuje studenty masifikace promítající se do studia sociologie?*

Pomocí kategorií definovaných Martinem Trowem (v mé práci pouze kurikulum a formy výuky a akademická správa) jsem zkoumala jaké dopady má masifikace na dotazované studenty z Filozofické fakulty a Fakulty sociálních věd a jak sami studenti masifikaci reflektují. Navyšování počtu studentů vnímají především dotazovaní studenti z FSV UK, kteří při svých výpovědích uvedli, že při přihlašování na často povinné předměty mívají problém s kapacitami kurzů, a to i přes to, že je předmět povinný. Dotazovaní z FF UK naopak uvedli, že přednášky i semináře bývají v malém kruhu lidí a na kurz se téměř vždy

dostanou bez problémů. Co se týče flexibility studia, která přichází společně se změnami vysokého školství a kreditového systému, tu vnímají dotazovaní studenti z obou fakult jako jednu z největších výhod studia. Na obou fakultách funguje sestavování rozvrhu obdobně přes SIS⁷ a studenti jsou tak schopni si sami určit kdy a jak moc chtějí do školy chodit a kolik volného času mají. Součástí této kategorie Martina Trowa (1973) je také tvrzení, že studium je čím dál více propojené s ekonomickým trhem. Zajímalo mě tedy zda si studenti připadají ze školy připraveni na práci v sociologickém oboru. Zajímavostí zde je, že pouze dotazovaní studenti z FF UK měli předchozí zkušenosti ze sociologických firem. Díky těmto zkušenostem se všichni shodli na odpovědi, že se necítí připraveni a škola nabízí pouze velmi teoretický základ bez jakékoliv přípravy na realitu v oboru. Dotazovaní z FSV UK bez předchozí zkušenosti uvedli, že si neumí představit, že by nyní nastoupili do práce v oboru. Další oblastí v analýze je angažovanost studentů. Opět jsou zde značné rozdíly ovlivněné počty studentů na zmiňovaných fakultách. Zatímco na FF UK, kde je provázanější vztah mezi studenty a učiteli, kteří aktivně podněcují studenty k účasti na studentských aktivitách na FSV UK kvůli velkému počtu studentů nejeví zájem o participaci ve studentských samosprávách. Velký zájem dotazovaní vidí ve studentských spolcích, které umožňují poznávání nových lidí což oceňují především kvůli velkému počtu studentů na fakultě.

⁷ Studijní informační systém

Závěr

Práce s názvem „*Třetí role univerzity – od elitního k masovému vzdělávání*“ se zabývala konceptem masifikace a jeho působením na obor sociologie, konkrétně na dvě katedry sociologie (Filozofickou fakultu UK a Fakultu sociálních věd UK). České vysoké školství prochází poslední roky změnami spojenými s masifikací a narůstajícími počty studentů, které ovlivňují postoj studentů ke vzdělání a jejich motivaci. Témata motivace ke studiu a změnu postojů ke studiu jsem se snažila zúžit pouze na obor sociologie, z důvodu chybějících výzkumů, které by se zabývali pouze tímto konkrétním oborem.

Cílem mé práce byl pochopit pohled studentů sociologie a jejich samotnou reflexi a hodnocení změn přicházejí s masifikací do terciárního vzdělávání. Společně se závěry je předložena také komparace mezi studenty FF UK a FSV UK, pro kterou jsem se rozhodla z důvodu značných rozdílů mezi fakultami. Zatímco Fakulta sociálních věd se vydala na dráhu masové univerzity, Fakulta filozofická UK se stále snaží o úroveň elitní. Tuto skutečnost lze pozorovat na porovnání počtu studentů (viz tab. 2), kterou nabízí teoretická část. Na základě těchto skutečností jsem zvolila výzkumnou otázku: *Jakým způsobem ovlivňuje studenty masifikace promítající se do studia sociologie?* Zajímalo mě, jak samotní studenti reflektují masifikaci ve svém studiu a jak se projevují změny spojené s masifikací pohledem studentů sociologie. Součástí této otázky jsou také dvě podotázky, které zní: Jak vnímají a reflektují masifikaci studenti FF UK? Jak vnímají a reflektují masifikaci studenti FSV UK?

Má druhá a třetí výzkumná otázka se věnovala motivaci a změně pohledu na vysoké studium. Zajímalo mě, jaké faktory motivují studenty ke studiu a jak zda se studenti rozcházejí či naopak scházejí v odpovědích z jakého důvodu studují vysokou školu a jak studium vnímají. Výzkumné otázky byly formulovány takto: „*Liší se motivace ke studiu sociologie mezi fakultami*“ dále „*Jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty?*“ K zodpovězení výzkumných otázek jsem zvolila kvalitativní metodu, a to především z důvodu lepšího a hlubšího porozumění respondentům. Jako metodu sběru dat jsem vzhledem k charakteru mého výzkumu zvolila polostrukturované rozhovory s 10 studenty sociologie (5 studentů FSV UK, 5 studentů FF UK). Data jsem následně analyzovala pomocí kódování.

Teoretická část vycházela z konceptu masifikace, který byl popsán americkým sociologem Martinem Trowem. Koncept popisuje změny vysokého školství v posledních letech, ve své práci jsem se snažila pomocí tohoto konceptu popsat změny kterými prošla vysokoškolská sociologie. Pomocí tří klíčových fází, které Trow označuje jako ideální typy a nazývají se elitní, masová a univerzální jsem se snažila vyobrazit historické milníky, které formovaly výuku sociologie na vysokých školách. V elitní fázi, tedy fázi, ve které je studium bráno jako privilegium, poskytováno pouze nejschopnějším studentům (Trow, 1973). Poslední, univerzální fázi lze pozorovat ve vysokoškolské sociologii nyní. V rámci konceptu jsou také popsány dimenze, ve kterých dochází ke změnám a které ovlivňují postoj nejen studentů, ale také profesorů. Předchozí teoretické práce ukazují, že obor sociologie se momentálně nachází v univerzální fázi a to především, kvůli jeho charakteristice, která se vyznačuje spojením terciárního vzdělávání a ekonomiky (Bell 1973). Terciární vzdělávání, které zlepšuje postavení na trhu práce se tak stává téměř povinné a studenti již nevnímají studium jako privilegium, ale jako povinnost. Právě z tohoto důvodu jsem se ve svých rozhovorech zajímala o motivaci ke studiu sociologie a zda studium považují za privilegium či povinnost.

Z předchozí analýzy vyplývá, že existují rozdíly v motivaci mezi dotazovanými studenty. Dotazovaní z FF UK jeví větší zájem o obor sociologie jako takový, respondenti z FSV UK jsou poháněni především vidinou vysokoškolského titulu a lepšího uplatnění na trhu. Další rozdíly byly mezi respondenty zřetelné v odlišném vnímání a pohledu na studium. Zatímco respondenti z FF UK vnímají studium sociologie jako privilegium, respondenti z FSV UK vnímají studium spíše jako povinnost, což je možným vysvětlením rozdílných motivací. Odpovědí na výzkumnou otázku, zdali se liší motivace ke studiu sociologie mezi fakultami je tedy, taková, že se motivace na dotazovaném vzorku studentů liší.

Motivace je ovlivněna mnoha faktory, jednou z nich může být i počátek studia a výběr fakulty. Odpovědí na otázku, jakým způsobem ovlivňuje motivace ke studiu sociologie výběr fakulty je pak především již způsobem přijímacího řízení, kterou fakulty volí. Zatímco dotazovaní studenti FF UK prokazují svou motivaci již na přijímací zkoušce, která je dvoukolová a důkladně si díky ústnímu pohovoru. Nebylo tedy překvapivé, že dotazovaní studenti tvrdili, že obor volili, jakou svou první volbu a zároveň vykazovali větší motivaci ke studiu oboru než dotazovaní studenti z FSV, kteří se shodovali

v odpovědi, že obor studují, kvůli závěrečnému titulu a také relativně nízkému percentilu OSP SCIO, které ISS FSV UK využívá jako své přijímací zkoušky.

Poslední výzkumná otázka se zabývala samotnou reflexí masifikace ze strany studentů. Nárůst počtu studentů zaznamenali především dotázaní studenti FSV UK, kteří uvedli, že když se hlásili do běžně povinných předmětů, měli často problémy s kapacitou předmětů, a to i přes to, že předmět mohl být povinný. Respondenti z Filozofické fakulty UK se díky malému počtu studentů s nedostatkem kapacity nikdy nesetkali. Naopak si pochvalují, že přednášky a semináře probíhají v úzké skupině lidí. Pokud jde o flexibilitu studia, která přišla se změnami ve vysokém školství a kreditovému systému, v tomto případě se obě skupiny dotazovaných studentů shodli, že flexibilitu považují za jednu z největších výhod studia. Co se týče připravenosti studentů ze strany instituce zajímala jsem se, jak se samotní studenti cítí připraveni na nástup do práce v oboru. Zde je zajímavé, že pouze dotázaní studenti FF UK měli pracovní zkušenosti ze sociologického odvětví. Díky těmto zkušenostem se dotazovaní shodli, že se s teoretickou přípravou, kterou jim nabízí vysoká škola necítí připraveni na realitu, která je ve firmách a výzkumných agenturách čekala. Respondenti FSV UK bez předchozích zkušeností uvedli, že si nedokážou představit, že by nyní začali pracovat v oboru.

Záměrem výzkumu bylo hlubší nahlédnutí do rozdílů mezi fakultami a vzhled do samotné vnímání studia samotných studentů zmíněných fakult. Rozdíly mezi fakultami jsou díky analýze zřetelné a dají se vysvětlit především rozdíly v počtech studentů na fakultách. Na závěr bych ráda přidala poznámku, že jsem si vědoma toho, že, výzkum nelze vztahovat na celou populaci a nelze tak o všech studentech FSV UK či FF UK vyvodit závěry, proč, s jakou motivací a jak studují. Jedná se o závěry pouze na malém reprezentativním vzorku. Další výzkumy se na toto téma nabízejí, především pak ty kvantitativní.

Summary

The thesis entitled "*The Third Role of the University - from elite to mass education*" dealt with the concept of massification and its effect on the field of sociology, namely two departments of sociology (FF UK and FSV UK). Czech higher education has been undergoing changes in recent years linked to massification and increasing numbers of students, affecting students' attitudes to education and their motivation. I have tried to narrow the topics of motivation to study and changing attitudes to study only to the field of sociology, due to the lack of research that would only deal with this field.

The aim of my work was to understand the perspective of sociology students and their very reflection and evaluation of change come with massification into tertiary education. Along with the findings, a comparison is also presented between the students of FF UK and FSV UK, which I have decided to do because of the considerable differences between the faculties. While the Faculty of Social Sciences has embarked on a career as a mass university, the Faculty of Arts of Charles University is still striving for an elite level. This can be seen by comparing the number of students (see table. 2), offered by the theoretical part. Based on these facts, I chose the research question: How does massification affect students reflected in the study of sociology? I wondered how the students themselves reflected the massification in their studies, and how the changes associated with the massification of sociology students' perspectives manifested themselves. The question also includes two sub-questions, which are: How do FF UK students perceive and reflect the massification? How do FSV UK students perceive and reflect the massification?

My second and third research questions were devoted to motivating and changing the view of high education. I wondered what factors motivated the students to study, and how the students diverged or, on the contrary, met in their answers about what reason they were attending college and how they felt about their studies. The research questions were worded as follows: "The motivation to study sociology varies between faculties" hereinafter " "In what way does motivation to study sociology influence faculty selection? I chose a qualitative method to answer the research questions, primarily for a better and deeper understanding of respondents. Due to the nature of my research, I chose semi-structured interviews with 10 sociology students (5 FSV UK students, 5 FF UK students) as a data collection method. I subsequently analysed the data using coding.

The theoretical part was based on the concept of massification, which was described by American sociologist Martin Trow. The concept describes changes in higher education in recent years, in my work I tried to use this concept to describe the changes undertaken by higher education sociology. Using three key stages, which Trow identifies as ideal types and are called elite, mass and universal, I tried to visualize the historical milestones that shaped the teaching of sociology in high schools. In the elite phase, the stage at which study is taken as a privilege, it is given only to the fittest students (Trow, 1973). The last, universal phase can be seen in undergraduate sociology now. The concept also describes dimensions in which changes are made and which influence the attitude not only of students but also of professors. Previous theoretical papers show that the field of sociology is currently in a universal phase because of its characteristic, which is characterised by the combination of tertiary education and economics (Bell 1973). Tertiary education, which improves labour market position, thus becomes almost compulsory and students no longer see study as a privilege, but as a duty. It is for this reason that in my interviews I have been interested in the motivation for studying sociology, and whether they consider study to be a privilege or a duty.

The previous analysis suggests that there are differences in motivation between the students surveyed. Interviewees from FF UK seem more interested in the field of sociology as such, respondents from FSV UK are driven primarily by the prospect of a university degree and a better marketplace. Other differences were clear among respondents in different perceptions and views of the study. While respondents from FF UK perceive the study of sociology as a privilege, respondents from FSV UK view the study more as a duty, which is a possible explanation for the different motivations. The answer to the research question of whether the motivation for studying sociology differs between faculties is, therefore, that the motivation on the questioned sample of students differs.

Motivation is influenced by many factors, one of which may be the beginning of the study and the selection of the faculty. The answer to the question of how the motivation to study sociology affects faculty selection is, above all, already the method of admissions chosen by the faculties. While the students surveyed by FF UK prove their motivation already in the entrance exam, which is two-round and thoroughly enjoys an oral interview. So it was not surprising that the students surveyed claimed to have chosen the field as their first choice while showing a greater incentive to study the field what was their first choice

while showing more motivation to study the field than the FSV students surveyed, who agreed in response that they were studying the field, because of their final degree, as well as the relatively low OSP SCIO percentile, which is used by ISS FSV UK as their entrance exam.

The last research question dealt with the very reflection of massification by students. The increase in the number of students was mainly seen by the FSV UK students surveyed, who said that when they applied for commonly compulsory subjects, they often had problems with the capacity of the subjects, even though the subject may have been compulsory. Respondents from the Faculty of Philosophy of the UK have never encountered a lack of capacity due to the small number of students. On the contrary, they praise the fact that the lectures and seminars take place in a narrow group of people. As for the study flexibility that came with changes in higher education and the credit system, in this case both groups of students surveyed agreed that they considered flexibility to be one of the biggest benefits of studying. As for the readiness of students by the institution, I wondered how the students themselves felt ready to take up work in the field. It is interesting here that only the students surveyed by FF UK had work experience in the sociological sector. Because of these experiences, the interviewees agreed that they did not feel prepared for the reality that awaited them in companies and research agencies with the theoretical preparation offered by the college. Respondents to FSV UK, with no previous experience, said they could not imagine starting work in the field now.

The research was intended to provide a deeper insight into the differences between the faculties and an insight into the very perception of the studies of the students of these faculties themselves. The differences between faculties are clear through analysis and can be explained mainly by differences in the numbers of students in faculties. Finally, I would like to add a comment that I am aware that, research cannot be applied to the whole population and thus not all FSV UK or FF UK students can draw conclusions as to why, with what motivation and how they study. These are findings on only a small, representative sample. More research is being offered on this topic, especially quantitative ones.

Použitá literatura

- ABBOTT, Andrew. Chaos of disciplines. University of Chicago Press, 2010.
- BALON, Jan a Marek SKOVAJSA. *Sociology Transformed: Sociology in the Czech Republic* 2017 ISBN 978-1-137-45027-2.
- BELL, Daniel. 1973: The coming of post-industrial society. New York: Basic Books. 1973.
- BURIÁNEK, Jiří. Příjímání zkoušky na obor sociologie na FF UK 1997. *Sociologický časopis*. Sociologický ústav Akademie Věd České republiky, 1997, 33(3), 360-363. ISSN 0038-0288.
- BRENNAN, John.: The Social Role of the Contemporary University: Contradictions, Boundaries and Change. In 10 Years On: Changing Education in a Changing World. Milton Keynes: Open University, 2004, s. 22–26.
- Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2016–2020 [online]. 2015, 25. února. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/Jakub/DZ_2016_2020.pdf
- ČERMÁKOVÁ, Zdena; HOLDA, Dalibor; URBÁNEK, Václav. Changes in funding of higher education in the Czech Republic. *European Journal of Education*, 1994, 29.1: 75-83.
- Fakulta sociálních věd: Institucionalizace sociálněvědních oborů na Karlově Univerzitě: předchůdci fakulty sociálních věd, její vznik a vývoji: Dostupné z: <https://fsv.cuni.cz/fakulta/historie-fsv-uk>
- FOREST, James JF, et al. *International handbook of higher education*. Dordrecht: Springer, 2006.
- GALLA, Karel. Vývojové tendence české sociologie. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 1968, 273-287
- HAVRANEK, Jan, *Dějiny Univerzity Karlovy III. 1802–1918*. Praha: Univerzita Karlova, 1997
- HENDL, Jan. *Základy kvalitativního výzkumu*. Praha: Portál, 2005

HOLMWOOD, John. Sociology's misfortune: disciplines, interdisciplinarity and the impact of audit culture. *The British journal of sociology*, 2010, 61.4: 639-658. Dostupné z: <https://johnholmwood.net/wp-content/uploads/2020/08/Holmwood-Sociologys-Misfortune.pdf>

HOLMWOOD, John. Sociology's past and futures: The impact of external structure, policy and financing. In: *The Palgrave handbook of sociology in Britain*. Palgrave Macmillan, London, 2014. p. 588-610.

HUBATKOVÁ, Barbora a Tomáš DOSEDĚL. *The Expansion of Higher Education and Post-Materialistic Attitudes to Work in Europe: Evidence from the European Values Study* [online]. 2020. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2020/06/03.pdf>

LIESSMANN, Konrad Paul: *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, 2008, 125 stran; ISBN 978-80-200-1677-5.

GLIMOGES, Camille, et al. The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. *The New Production of Knowledge*, 1994, 1-192

KÄSLER, Dirk. *Sociological adventures: Earle Edward Eubank's visits with European sociologists*. Transaction Publishers, 1991

MAASSEN, Peter; Bjørn, STENSAKER, The knowledge triangle, European higher education policy logics and policy implications. *Higher Education*, 2011, 61.6: 757-769. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10734-010-9360-4.pdf>

MATĚJŮ, Petr, František JEŽEK, Daniel MUNICH, Jan SLOVÁK, Jana STRAKOVÁ, David VÁCLAVÍK, Simona WIEDNEROVÁ a Jan ZRZAVÝ. *Bílá kniha terciárního vzdělávání*, 2009 Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/155_1_1/download/

MŠMT. *BÍLÁ KNIHA TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* 2007 Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/155_1_1/download/

MUSIL, Jiří. Zamyšlení nad soudobou českou sociologií/Some Comments on Contemporary Czech Sociology. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2002, 17-24.

NEŠPOR, Zdeněk R. Republika sociologů: Zlatá éra české sociologie v meziválečném období a krátce po druhé světové válce. Scriptorium, 2011.

NEŠPOR, Zdeněk. Studium a studenti sociologie v Československu před nástupem komunistického režimu. Sociologický časopis 2012. Dostupné z: <https://esreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2012/04/07.pdf>

NEŠPOR, Zdeněk R. Dějiny české sociologie. Praha: Academia, 2014, stran 667 ISBN 978-80-200-2355-1

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej; JANTULOVÁ, Magdaléna Šťovíčková. Metody výzkumu ve společenských vědách. FHS UK, 2019.

O senátu [online]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-5761.html>

PABIAN, Petr. Od elitního přes masové k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání: koncepce Martina Trowa. AULA, Centrum, 2008

PABIAN, Petr. Europeanisation of higher education governance in the post-communist context: The case of the Czech Republic. In: European integration and the governance of higher education and research. Springer, Dordrecht, 2009. p. 257-278

PETRUSEK, Miloslav. Návrat (sociologické) teorie do Čech? Východiska, stav a perspektivy. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2011, 1017-1033

Pravidla systému zajišťování a vnitřního hodnocení kvality [online]. FF UK, 2017 Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-8903.html>

PRUDKÝ, Libor, Petr PABIAN a Karel ŠIMA. České vysoké školství: Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3009

Přijďte se na sociologii & ekonomii [online]. FF UK, 2015 Dostupné z: <https://nasociologii.ff.cuni.cz/katedra-2/>

RYŠKA, Radim. Vysoké školy a zaměstnavatelé: východiska, poznatky a výzvy Brno: CSVŠ, 2019, Dostupné z: https://www.hkvs.muni.cz/do/rect/metodika/rozvoj/kvalita/hkvs_2019/Dialog_VS_a_z_amestnavatelu_RR_Brno_05_2019_fl.pdf

JOHNSTONE, D. Bruce; MARCUCCI, Pamela N. Financing higher education worldwide: Who pays? Who should pay? JHU Press, 2010.

SLAUGHTER, Sheila a Gary RHOADES. *Academic Capitalism and the New Economy: Markets, State, and Higher Education*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2010. ISBN 0-8018-9233-3.

Společné prohlášení ministrů školství evropských států na setkání v Boloni dne 19. června 1999: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/0/6/1999_Bologna_Declaration_Czech_553006.pdf

STÖCKELOVÁ, Tereza; LINKOVÁ, Marcela; LORENZ-MEYER, Dagmar. Akademické poznávání, vykazování a podnikání: etnografie měnící se české vědy. Sociologické nakladatelství (SLON), 2009.

STRAUSS, Anselm L.; CORBIN, Juliet. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Sdružení Podané ruce, 1999

TIGHT, Malcolm. Higher education research as tribe, territory and/or community: A co-citation analysis. *Higher Education*, 2008, 55.5: 593-605.

TROW, Martin. Reflections on the transition from mass to universal higher education. *Daedalus*, 1970, 1-42.

TROW, Martin. The expansion and transformation of higher education. *International review of Education*, 1972, 61-84.

TROW, Martin.: Problems in the Transition From Elite to Mass Higher Education. Berkeley: Carnegie Commission on Higher Education, 1973.

TROW, Martin. Reflections on the transition from elite to mass to universal access: Forms and phases of higher education in modern societies since WWII. In: *International handbook of higher education*. Springer, Dordrecht, 2007. p. 243-280.

TURNER, Stephen. American sociology: From pre-disciplinary to post-normal. Springer, 2016

Výroční zprávy: Fakulta filozofická Univerzity Karlovy. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/fakulta/predpisy-a-dokumenty/vyrocnizpravy/>

Výroční zprávy: Fakulta sociálních věd. Dostupné z: <https://fsv.cuni.cz/fakulta/uredni-deska/vyrocni-zpravy>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Topic guide

Příloha č. 2: Teze bakalářské práce

Příloha č.1 Topic guide

Vnímání přístupu k terciárnímu vzdělání

- Berete studium spíše jako povinnost k dosažení kvalitní práce nebo privilegium?
- Jak na studium vysoké školy pohlíží Vaše rodiče?
- Nastoupil jste na vysokou školu hned po dokončení střední školy? Nebo jste využil tzv. gap year?
- Na kolik vysokých škol/ či oborů jste podával/a přihlášku? Byla vysoká škola a obor na který jste nastoupil Vaši první volbou? (Pokud ne, z jakého důvodu jste se rozhodl nastoupit)

Studentská kariéra

- Je studium vysoké školy podle Vás flexibilní – jste schopný/schopna mít i jiné aktivity kromě studia?
- Máte při studiu pracovní úvazek či brigádu nebo studujete za podpory rodičů?
- Pokud by nastala dobrá pracovní příležitost byl byste schopný/schopna přerušit kvůli práci studium?
- Vytváříte si rozvrhy sami nebo Vám jsou rozvrhy přidělovány?

Kritéria pro vstup

- Na jaké obory jste se hlásil/ hlásila? Na jaké jste byl/ byla přijat/přijata?
- Jak probíhali přijímací zkoušky?
- Jak dlouho jste se na přijímací zkoušky připravoval/připravovala?

Kurikulum a formy výuky

- Máte pocit, že Vás výuka připravuje dostatečně na budoucí povolání? Řekl/a byste, že výuka zaměřená spíše teoreticky či prakticky?
- Probíhá výuka spíše formou seminářů nebo přednášek?

Standardy kvality

- Funguje na Vaší fakultě systém zpětné vazby, kde můžete hodnotit jednotlivé kurzy/ případně profesory?
- Víte, jak probíhal systém vysokých škol před kreditovým systémem? Vyhovuje Vám kreditový systém?

Funkce vysokého školství

- Přejde Vám, že spektrum oborů, které jsou na výběr je veliké?
- Je nějaký obor, který naopak v České republice postrádáte a víte, že v zahraničí funguje.

Akademická správa a vládnutí v rámci institucí

- Jak vnímáte možnosti studentů osobně se angažovat do univerzitní samosprávy?
- Plánujete se osobně angažovat v univerzitních záležitostech?
- Zvažujete například kandidaturu do akademického senátu, či jste člen/členkou nějakých studentských spolků, které na Vaší fakultě fungují a zasazují se o lepší chod fakulty či Vašeho oboru?
- Do jaké míry cítíte, že tyto samosprávy mohou ovlivnit univerzitní (akademické) prostředí?

Příloha č.2. Teze bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: **Jasmína Voborská**

Studijní program: **Sociologie a sociální politika**

Předpokládaný název práce: **Třetí role univerzity – Z elitního na masové vzdělávání**

Klíčová slova: **proměny vysokých škol, sociologie, vzdělání, transformace, akademický kapitalismus, studium sociologie**

Keywords: **education, university, academic capitalism, university transformation, sociology, study of sociology**

Vedoucí práce: **PhDr. Mgr. Jan Balon, Ph.D.**

Jméno vedoucí/ho bakalářského / diplomového semináře, do kterého se chce studující hlásit (předběžně): **PhDr. Mgr. Jaroslava Hasmanová Marhánková, Ph.D.**

Námět práce

Univerzita jakožto vzdělávací instituce musela být vždy připravena čelit novým společenským změnám. Na začátku 21. století se společnost stala globální a více informovaná, a proto bylo nutné, aby se univerzita takovým změnám přizpůsobila. Teorie akademického kapitalismu, které se má práce mimo jiné věnovat vysvětluje proces začlenění vysokých škol do nové ekonomiky. Kromě tradičního vzdělávacího pojetí univerzita začala propojovat vzdělání se sektory průmyslu, služeb a politiky. V této souvislosti vznikl také pojem „třetí role univerzit“ (Holmwood, 2011). Tato teorie bere studenta jako spotřebitele a vzdělávací instituci jako obchodníka. Studenti si vysoké školy vybírají na základě návratnosti na trhu. Účel vysokých škol se tak stává ekonomický (Slaughter, 1997).

Cílem teoretické části mé bakalářské práce je analýza společenských a ekonomických proměn terciálního vzdělání konkrétně jak se univerzitní vzdělávání změnilo z elitního na masové. Teoretická část bude rozdělena na dvě hlavní části. Hlavním cílem je obě části propojit a popsat tak změny v terciálním vzdělání obecně a následně se zaměřit na vliv popsanych změn v oboru sociologie.

První část mé práce se bude věnovat především historickému kontextu a změn univerzit. Historické dělení se z pravidla dělí na hlavní tři fáze: fáze elitní, fáze masová a fáze třetí role univerzity. Toto dělení je důležité jako vodítko pro analýzu proměn očekávání studentů a způsobu přemýšlení o instituci v průběhu jednotlivých fází (Prudký, Šima, Pabian, 2009). Historický kontext a společenské změny v univerzitním světě jsou pro mou práci klíčové, avšak nejvíce se zaměřím na současnost.

Pokud hovoříme o výrazných proměnách vysokého školství v současnosti je nutné vysvětlit pojem akademický kapitalismus. Slaughter a Rhoades (2010) vysvětlují akademický kapitalismus jako propojení vysokých škol s hospodářským sektorem. Téměř každý si dnes uvědomuje že znalosti a dovednosti pracovníků jsou klíčová pro stát a pro jeho budoucí hospodářský růst. Pracovně schopní přispívají k vyšší kvalitě práce a tím se přirozeně dostáváme k úloze akademických pracovníků a univerzit, kteří mají za úkol rozvíjet ten nejcennější lidský kapitál, vědomosti a schopnosti budoucích pracovníků. S tímto kapitálem je stát poté schopen na rozvoj špičkových technologií a technologií, které jsou nezbytné pro úspěšné konkurování v globální ekonomice (Slaughter, Rhoades, 2010). V kontextu České republiky a akademického kapitalismu je důležité zmínit Bílou

knihu terciálního vzdělávání, která se stala východiskem pro reformu českého vysokého školství. V souvislosti s Bílou knihou přichází definice třetí role univerzity. Ta je specifikována jako těsnější propojení mezi vysokými školami a sektory průmyslu, služeb a politiky (MŠMT,2007).

V druhé části mé práce se zaměřím na obor sociologie. Výuka oboru sociologie u nás začala díky jednomu významnému jménu a tím byl T.G. Masaryk. V tu dobu měla před sebou však ještě dlouhou cestu etablování, aby se stala akademickou disciplínou (Nešpor, 2012). Jako podklad v této části využiji publikovanou studii Zdeňka Nešpora, která se věnuje studentům sociologie před nástupem komunistického režimu. Má práce se zaměří především na současnost a dobu post-komunistickou. Dobu post-komunistickou volím z důvodu výzkumné části mé práce, pro kterou jsem zvolila kvalitativní výzkum v podobě rozhovorů na téma: „Jak se změnil postoj studentů sociologie mezi generacemi“. Téma jsem zvolila také kvůli absenci většího výzkumu na téma studium a studenti sociologie po pádu komunistického režimu.

Anotation

Universities as an educational institution have always had to be prepared to face new societal changes. At the beginning of the 21st century society became global and more informed so it was inevitable for universities to change and adapt to such changes (Slaughter, Rhoades: 2010). The aim of this work is to describe and further develop the societal changes in the context of education and try to answer the main question: How has society's attitude towards universities changed. This work will mainly focus on the concept of academic capitalism which changed the traditional role of universities and links education with the industrial and political sector. Second part will address the question of what changes in higher education had on the field of sociology.

Předpokládané metody zpracování

V analytické části bakalářské práce budu provádět kvalitativní výzkum. Jelikož volím kvalitativní výzkum hypotézy budou vyřčeny až v následné analýze dat. Hlavní výzkumná otázka, která bude hlavním tématem pro můj výzkum zní: Jaké jsou proměny v očekávání od studia mezi generacemi sociologů.

Jako metodu sběru dat zvolím polostrukturované rozhovory na téma: Jak se mezigeneračně mění pohled na studium sociologie. Rozhovory budu provádět s několika aktuálními

studenty sociologie, sociology, kteří již obor absolvovali a také lidmi, kteří školu opustili. Získaná data, nahrávky a terénní poznámky budu následně přepisovat. Analýzu přepsaných dat provedu pomocí induktivního kódování a následně zakotvené teorie. Zakotvená teorie neboli metoda „nepřetržitého porovnávání“ mi pomůže s porovnáním odpovědí respondentů a hledání společných kategorií. Analýza dat bude mimo indukci také doplněna o dedukci, která mi pomůže ověřit vzniklé hypotézy (Hendl, 2005).

Cíl analytické části práce je zjistit jaké jsou proměny v očekávání od studia mezi generacemi sociologů a odpovědět na výzkumné otázky: Změnil se pohled současných studentů a absolventů oboru sociologie? Jaká jsou nebo byla očekávání studentů sociologie?

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Respondent bude předem plně a srozumitelně obeznámen o tématu mé bakalářské práce. Před začátkem výzkumu obdrží respondent vytisknutý informovaný souhlas se všemi potřebnými informacemi včetně souhlasu s nahráváním. S rozhovorem začneme ve chvíli, kdy bude plně přečtený a podepsaný souhlas respondenta. Osobní údaje respondenta nebudou ve výzkumu nikde zveřejňovány. Vzhledem k povaze výzkumu není nutné jména respondentů nikterak anonymizovat, pokud respondent nebude souhlasit budou užity pseudonymy.

Orientační seznam literatury

1. BALON, Jan a Marek SKOVAJSA. *Sociology Transformed: Sociology in the Czech Republic* 2017 ISBN 978-1-137-45027-2.
2. CONNELLY, John. *Zotročená univerzita: Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945-1956*. Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1185-3
3. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005.
4. HOLMWOOD, John. *A Manifesto for the Public University*. Bloomsbury Academic, 2011. ISBN 978-1-84966-644-2.
5. KELLER, Jan a Lubor TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Slon, 2008.
6. MCGETTIGAN, Andrew. *The Great University Gamble: Money, Markets and the Future of Higher Education*. 2013: Pluto Press. ISBN 978-1-84964-764-9.

7. MŠMT. BÍLÁ KNIHA TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy 2007* Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/155_1_1/download/
8. NEŠPOR, Zdeněk. Studium a studenti sociologie v Československu před nástupem komunistického režimu. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 669-696, 48. 2012 Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23535205>
9. NEWFIELD, Christopher. *Unmaking the Public University: The Forty-Year Assault on the Middle Class* [online]. Londýn, Anglie: Harvard University Press, 2008 Dostupné z : https://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/11/newfield_unmaking_public_univ.pdf
10. PRUDKÝ, Libor, Petr PABIAN a Karel ŠIMA. *České vysoké školství: Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3009-
11. SLAUGHTER, Sheila a Larry L.LESLIE. *Academic Capitalism*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997.
12. SLAUGHTER, Sheila a Gary RHOADES. *Academic Capitalism and the New Economy: Markets, State, and Higher Education*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2010. ISBN 0-8018-9233-3.
13. ŠIMA, Karel a Petr PABIAN. *Ztracený Humboldtův ráj.: Ideologie jednoty výzkumu a výuky ve vysokém*. Slon, 2014. ISBN 9788074191565.